

Tilrettelegging – studentene og tiltakene

Lars Jørgensen

avd. for universell utforming og læringsmiljø

Direktoratet for
høyere utdanning
og kompetanse

Tema

1. Kjenn studentene
2. Har vi tiltakene?
3. Breakout. Case.

Verdifulle søkere

Søkertall 2023

Samordna
opptak

Universitet / Høyskole

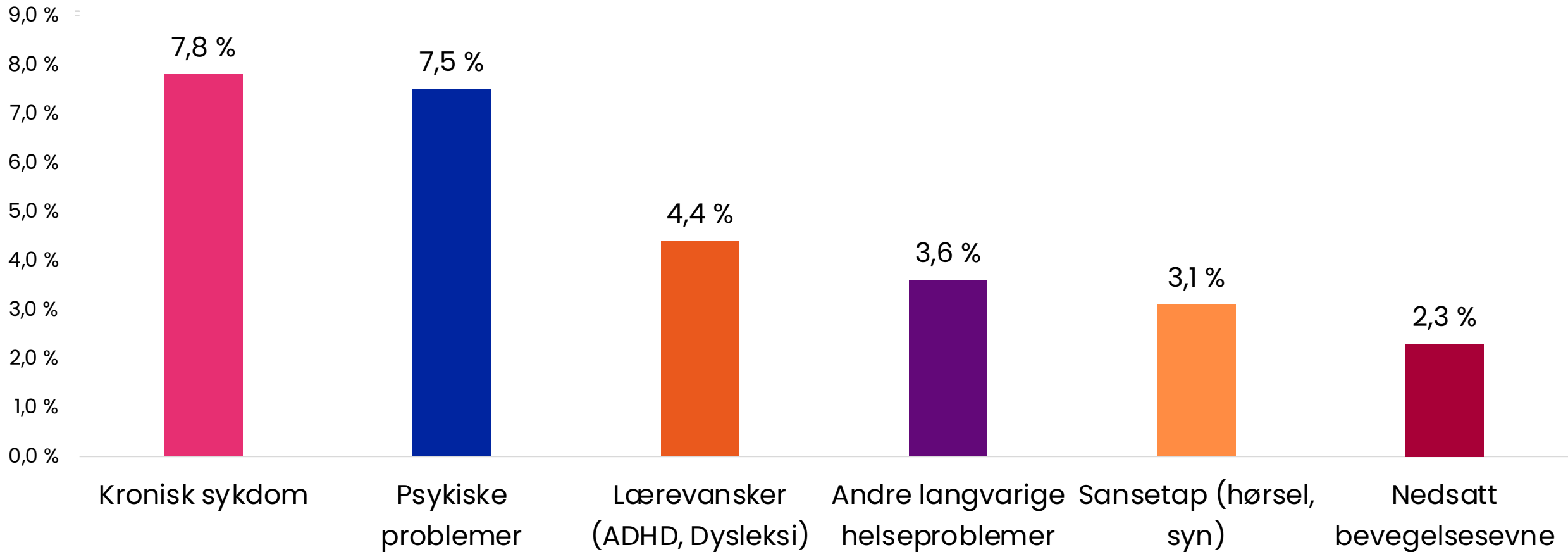
- **62 757 studieplasser planlagt**
- 133 782 personer har søkt
- **121 222 personer er kvalifisert**
- 16 604 kvalifiserte søkere står uten tilbud etter hovedopptaket (Ca. 14% av alle kvalifiserte)

Fagskole

- **11 084 studieplasser planlagt** (24 fagskoler)
- 13 392 personer har søkt
- **10 963 personer kvalifisert**
- 2 615 kvalifiserte søkere står uten tilbud etter hovedopptaket (Ca. 24 % av alle kvalifiserte)

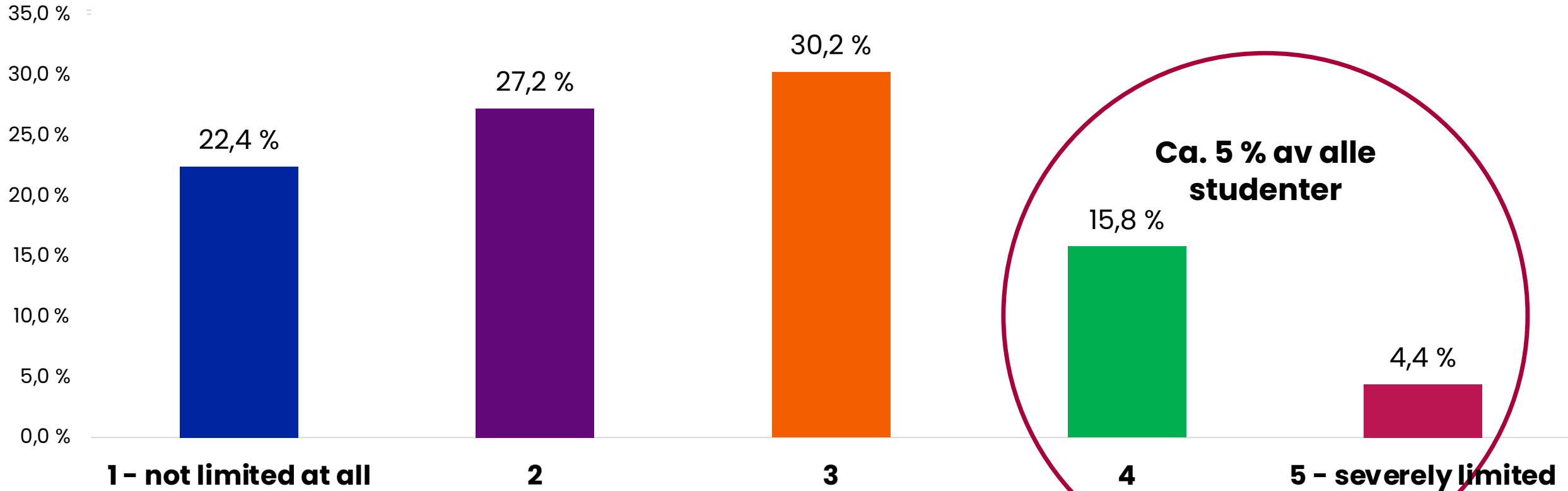
Andel studenter med funksjonsnedsettelse

23 % av studenter i Norge rapporterer funksjonsnedsettelse
N=10 363 (Eurostudent VII, 2021)

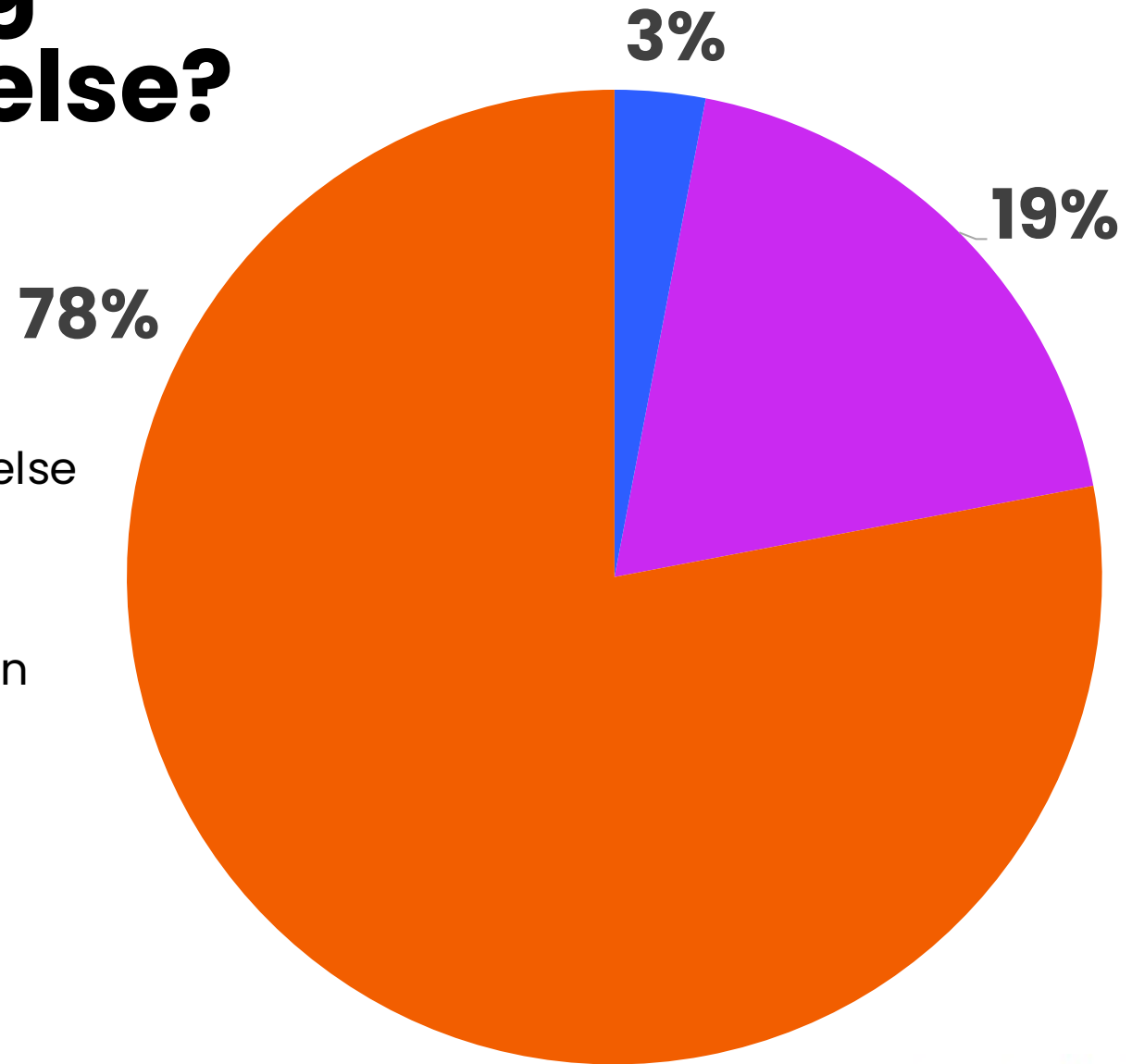
Funksjonsnedsettelse og begrensninger i studiet

Students with impairments (Norway)

Synlig eller usynlig funksjonsnedsettelse?

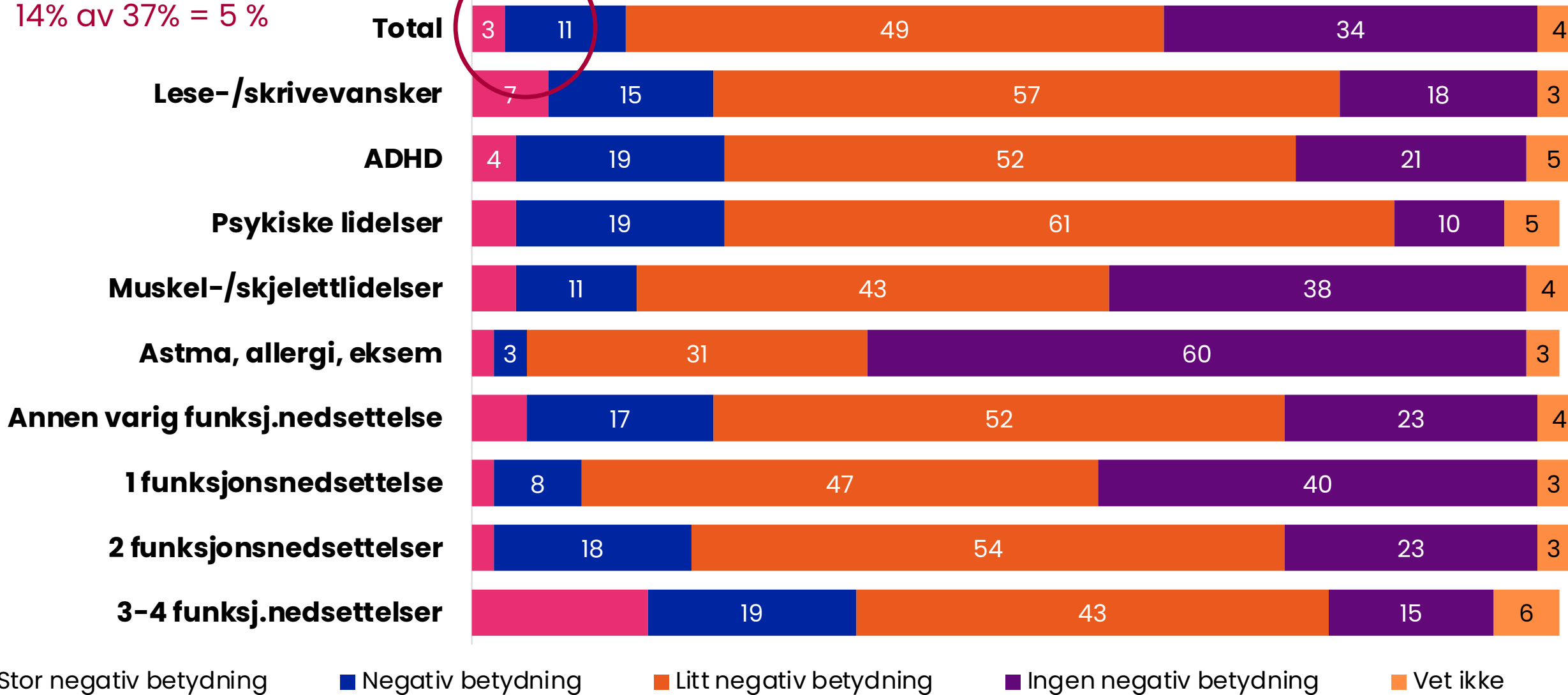
- Andre kan se min funksjonsnedsettelse umiddelbart
- Andre vil merke over tid at jeg har en funksjonsnedsettelse
- Min funksjonsnedsettelse er ikke synlig/merkbar for andre

2012 Universitet/høyskole (N=8532)	%	2018 Fagskole (N=1397)	%
Psykiske/emosjonelle plager	9	Psykiske lidelser	10
Lese-/skrivevansker	3,5	Lese-/skrivevansker	9
Kognitive lidelser (ADHD, Asperger, Tourettes)	1,7	ADHD	3,3
		Autismespekterforstyrrelser	0,5
Bevegelseshemming	0,6	Bevegelseshemming	0,2
Sterkt svaksynt/blind	0,7	Sterkt nedsatt syn	0,6
Sterkt nedsatt hørsel/døv	0,5	Sterkt nedsatt hørsel	0,8
Allergi, astma, eksem	17	Astma, allergi, eksem	12
Muskel-/skjelettplager	5	Muskel-/skjelettlidelser	8
Annen kronisk/langvarig sykdom	5	Annen varig funksjonsnedsettelse	9
Nei, har ikke	67	Ingen varig funksjonsnedsettelse	63

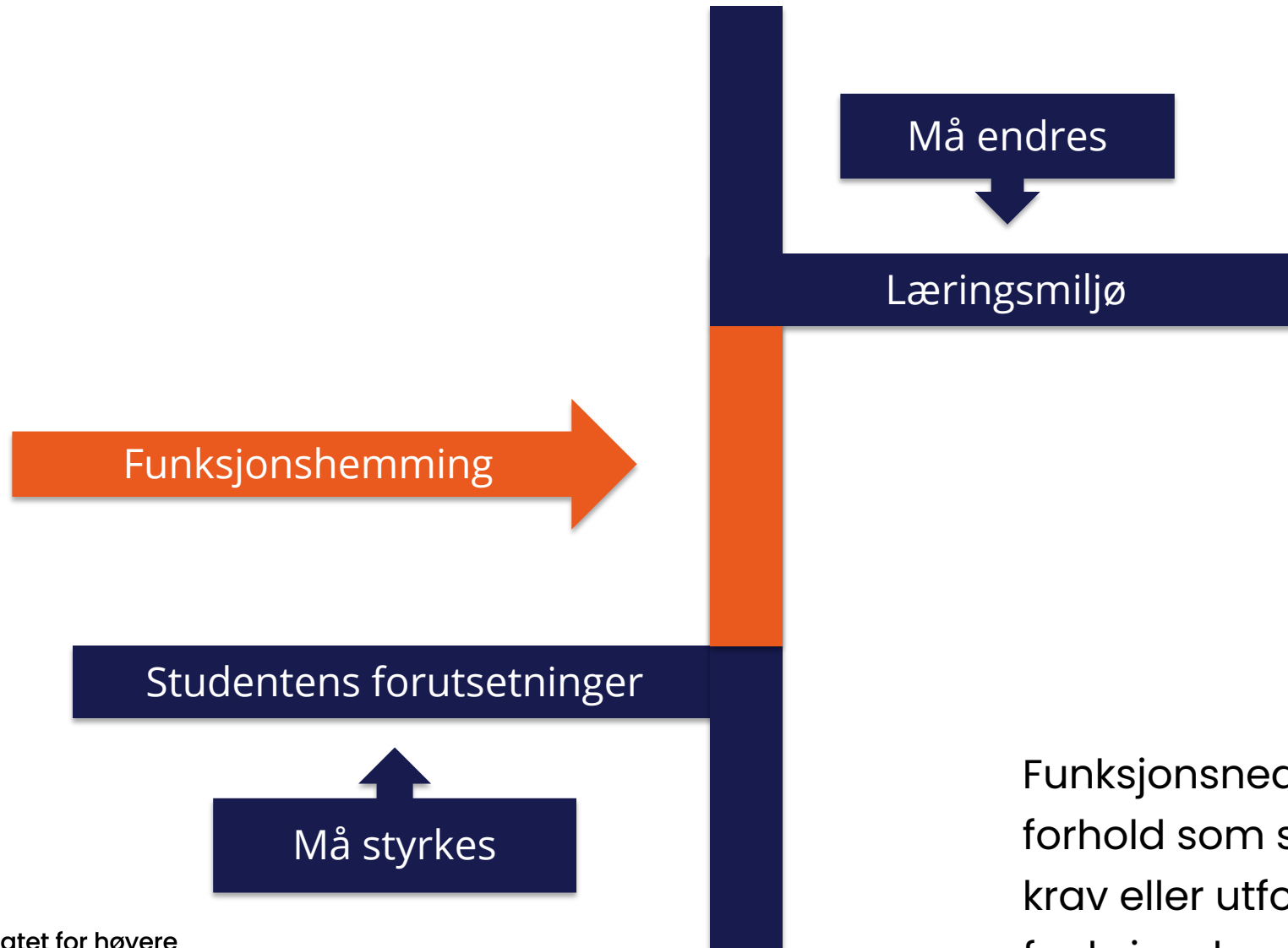
Funksjonsnedsettelsens betydning for studier

14% av 37% = 5 %

Funksjonshemming oppstår i en kontekst

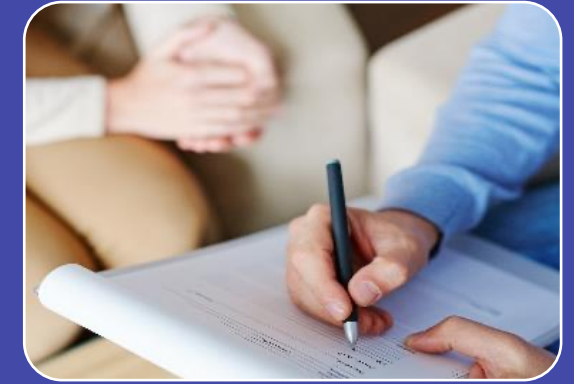
Funksjonsnedsettelse er individuelle forhold som sammen med omgivelsenes krav eller utforming bidrar til at funksjonshemming kan oppstå.

Tilretteleggingstiltak

Behov, kjennskap, bruk

Egnet individuell tilrettelegging av...

Læremidler

- plattformer
- presentasjoner
- dokumenter
- studielitteratur

Lærested

- læringsarealer
- arbeidsplasser
- sosiale arenaer
- tilgang

Undervisning

- læringsaktiviteter
- oppgavekrav
- oppmøte
- digital/fysisk
- praksis

Eksamen

- form
- innhold
- hjelpemidler
- lokaler

Ekstra tid på eksamen

Tilrettelagt eksamen*

Eget/mindre rom på eksamen**

Fleksibilitet oppmøte/ innlev.frister

Ekstra oppfølging fra ansatte

Pensum i elektronisk format/ lydbok

Digitale hjelpemidler lesing/ skriving

Notathjelp/ lyd- /videoopptak undervisning

Hvilerom på skolen

Assistent/ mentor

Tilrettelagt praksisperiode

Tilrettelagt leseplass på skolen

Redusert studieprogresjon

Teknisk utstyr for å forsterke lyd

Tegnspråktolk / Skrivetolk

Vanlige tiltak

*'Tilrettelagt eksamen' kan omfatte flere tiltak:

(Bruk av pc)

Digitale hjelpemidler (lese- og skrivestøtteprogram)

Opplest oppgavetekst (lydfil eller vha. talesyntese)

Utskrift under eksamen

Anonym dysleksiattest

Lyd/musikk

Skrivehjelp/ sekretær

Hviletid

Utvidet ekstra tid

Støttet muntlig eksamen

Andre alternative vurderingsformer

**'Eget/ mindre rom på eksamen'

For noen kan mindre rom være bedre enn enerom

'Ekstra oppfølging fra ansatte'

Enten faglærer eller administrasjonen/rådgiver.

Støtten kan eksempelvis omhandle:

- Veiledning og bistand knyttet til mestring av studiesituasjonen/ studieteknikk/ planlegging/ organisering.

'Assistent/mentor'

Primært via NAV, men også finansiert av fagskoler selv.

Innholdet i støtten avtales individuelt , f.eks:

- Personlig oppfølging knyttet til strukturering av studiehverdagen
- Gjennomgang og repetisjon av fagstoff
- Veiledning- og sosial støtte i studenttilværelsen

'Ressursgrupper'

Mellom- menneskelig støtte

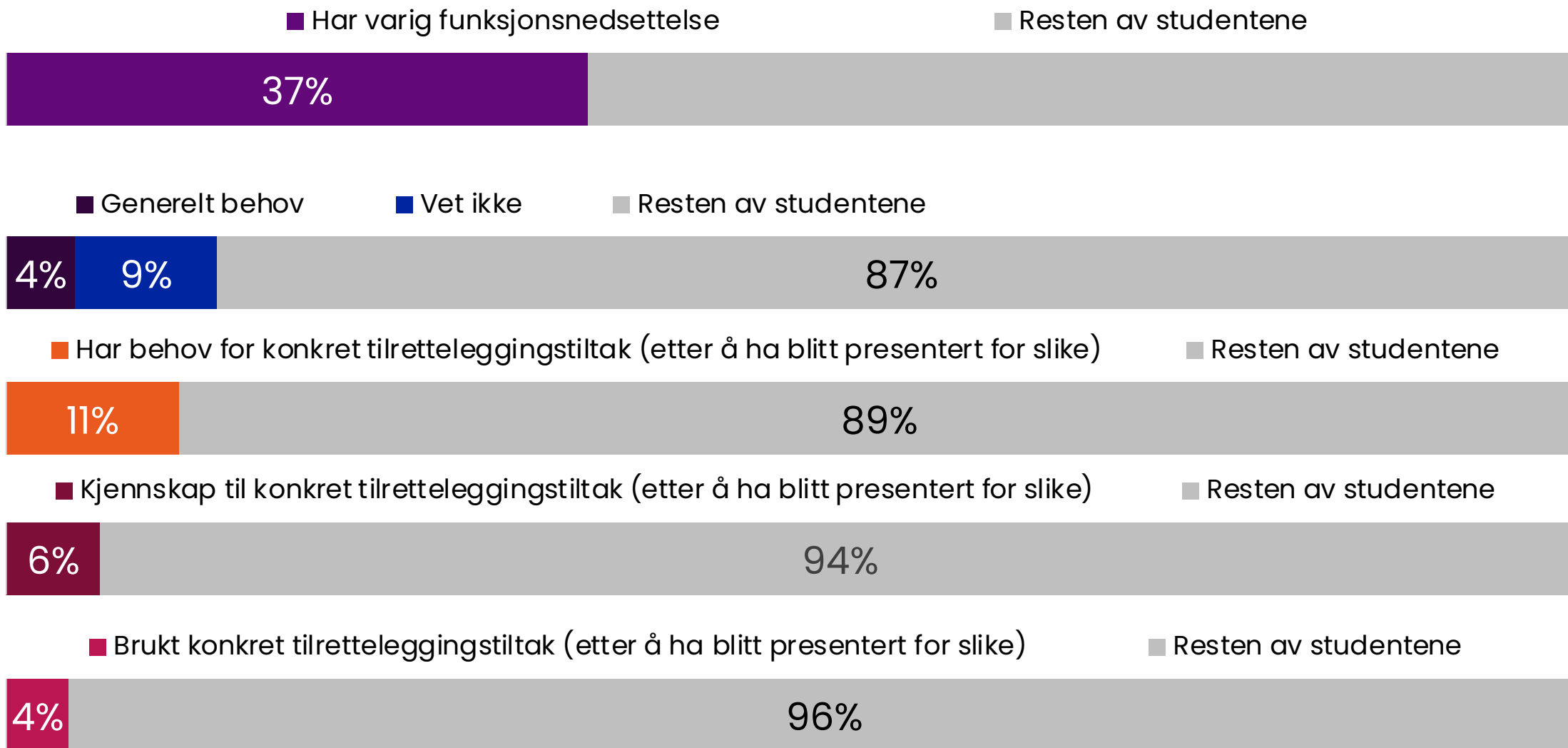

-Hvilke av disse tiltakene mener du kan være til hjelp for deg?

Fleksibilitet oppmøte/
innleveringsfrister
Ekstra tid på eksamen
Ekstra oppfølging fra ansatte
Tilrettelagt eksamen
Pensum i elektronisk format eller
lydbok
Hvilerom på skolen
Vet ikke
Notathjelp eller opptak av
undervisning
Digitale hjelpemidler for lesing/
skrivning
Eget/mindre rom på eksamen
Assistent/ mentor
Tilrettelagt lese plass på skolen
Tilrettelagt praksisperiode
Redusert studieprogresjon

	Psykiske lidelser	Dysleksi
Fleksibilitet oppmøte/ innleveringsfrister	40 %	21 %
Ekstra tid på eksamen	33 %	66 %
Ekstra oppfølging fra ansatte	30 %	25 %
Tilrettelagt eksamen	21 %	42 %
Pensum i elektronisk format eller lydbok	20 %	29 %
Hvilerom på skolen	20 %	1 %
Vet ikke	17 %	10 %
Notathjelp eller opptak av undervisning	13 %	29 %
Digitale hjelpemidler for lesing/ skrivning	12 %	37 %
Eget/mindre rom på eksamen	11 %	17 %
Assistent/ mentor	10 %	11 %
Tilrettelagt lese plass på skolen	10 %	5 %
Tilrettelagt praksisperiode	6 %	2 %
Redusert studieprogresjon	5 %	10 %

Tilretteleggingstiltak: Behov – Kjennskap – Bruk

Forrige figur trenger en forklaring...

- Figurene «Behov – Kjennskap – Bruk» gir en overordnet oppsummering av behovet for – og bruken av tilrettelegging på fagskolene.
- 37 % av studentene oppgir minst en varig funksjonsnedsettelse.
- På generell basis sier 4 % av studentene at de har behov for individuell tilrettelegging på studiene, mens 9 % har varige funksjonsnedsettelse, men vet på generell basis ikke om de har behov for tilrettelegging.
- Etter at de med funksjonsnedsettelse har blitt presentert for konkrete tilretteleggingstiltak er det 11 % av studentene som sier at de har behov for dette.
- 6 % av studentene kjenner til minst ett slikt tiltak, og 4 % av studentene har faktisk brukt et slikt.

Stort avvik mellom oppgitt behov og faktisk tilrettelegging

	Behov	Kjennskap	Bruk	Differanse Behov - Bruk
Ekstra tid på eksamen	46	37	13	-33
Fleksibilitet oppmøte / innlev.frister	31	11	9	-22
Tilrettelagt eksamen	23	17	4	-19
Ekstra oppfølging fra ansatte	22	8	3	-19
Pensum i elektronisk format eller lydbok	20	7	1	-19
Digitale hjelpemidler for lesing/skriving	19	7	5	-14
Notathjelp eller lydopptak av undervisning	16	5	1	-15
Eget/mindre rom på eksamen	15	8	3	-12
Hvilerom på skolen	10	2	0	-10
Assistent/mentor	9	0	0	-9
Tilrettelagt praksisperiode	7	2	1	-6
Tilrettelagt leseplass på skolen	6	6	1	-5
Redusert studieprogresjon	6	3	1	-5
Teleslynge/teknisk utstyr for å forsterke lyd	1	1	0	-1
Tegnspråktolk	0	1	0	0
Skrivetolk	0	1	0	0
Ingen av disse	NA	3	43	
Skolen har ikke tilbud om tilrettelegging	NA	4	7	
Vet ikke	13	40	19	

Base: de som har varige funksjonsnedsettelse og som mener de har behov for spesifisert individuell tilrettelegging, eller som ikke vet om de har slike behov.

informasjon informasjon informasjon

Studenter kan etterspørre en oversikt over mulige tilretteleggingstiltak uten at dette handler om «-Hva kan jeg få?».

Åpenhet fra fagskolens side om hva individuell tilrettelegging helt konkret innebærer, kan bidra til en bedre forventningsavklaring, og imøtekomme både:

Studenter som forventer at diagnosen automatisk vil medfører spesifikke tilretteleggingstiltak, og

Studenter som reagerer på at de ikke er blitt informert om hva de har rett til av individuell tilrettelegging.

Breakout

«...forsvarlig vurdering»

BREAKOUT: Individuell tilrettelegging av eksamen

Student med forsinket søvnfasesyndrom søker om å begynne skoleeksamener kl. 13:00.

- Starte 09:00 betyr dårligere hukommelse, og dermed også dårligere evne til å resonnerer.
- Ved senere oppstart kan studenten på forhånd kan bli kjent med oppgaven.
- Merkostnad ved egen eksamensoppgave: kr. 38 000 pr. eksamen.

-Diskutér: Hva gjør vi her?

Utdanningsinstitusjonens vurdering

- Institusjonen er enig i at studenten har rett til individuell tilrettelegging.
- Innvilger følgende tilrettelegging:
  1. **Utvidet eksamenstid (+10 min. pr time)**
  2. **Hviletid (+10 min. pr time)**
  3. **Eget eksamensrom med seng**
  4. **Forskjøvet oppstart fra kl. 9 til kl. 10**

Retten vurdering

Retten finner at **utsatt oppstart med én time er det viktigste tilretteleggingstiltaket.**

Selv med oppstart kl. 10 vil studenten ha en funksjonsnedsettelse sammenlignet med andre studenter.

Ved en tre timers eksamen vil studenten ha krav på 30 minutters hviletid og 30 minutters ekstra eksamenstid. Eksamen vil gjennomføres på et eget rom, og studenten vil dermed ha anledning til å legge seg ned for å hvile i en halvtime, og fortsatt ha 30 minutter ekstra tid til gjennomføring av eksamen.

- Retten finner at **utdanningsinstitusjonen har foretatt en forsvarlig vurdering** av hvilke tiltak man kan stille opp med for å lette eksamenssituasjonen for studenten.
- De tiltakene som er innvilget gjør at de vilkårene studenten nå tar eksamen på **skiller seg markant fra** de vilkårene som gjelder for andre studenter.
- Retten finner det **lite sannsynlig** at studenten med disse tilretteleggingstiltakene fortsatt vil ha **en reell ulempe** i eksamenssituasjonen sammenlignet med andre studenter.

'Studenter med særskilte behov'

-Ja, innebærer krevende skjønnsmessige vurderinger.

Prop. 74 L

(2021–2022)

Proposisjon til Stortinget (forslag til lovvedtak)

Endringer i opplæringsloven, universitets- og høyskoleloven og fagskoleloven (endring av NOKUTs oppgaver, studentrettigheter mv.)

- Blant annet begrepet «psykososiale utfordringer», som favner bredt, kan bli vanskelig å håndtere.
- Departementet har forståelse for at slike skjønnsmessige vurderinger kan være krevende. Samtidig er det **verken mulig eller hensiktsmessig å oppstille konkrete, objektive vilkår for hvem som har behov for individuell tilrettelegging.**
- Etter en nærmere vurdering har departementet kommet frem til at det likevel ikke bør presiseres i loven hva som menes med «særskilte behov».

'Uforholdsmessig byrde'

-Institusjonene må vurdere.

- Det er opp til institusjonene å vurdere om en tilrettelegging er en «uforholdsmessig byrde» for utdanningsinstitusjonen.
- Det er verken mulig eller hensiktsmessig med en presis definisjon i lovbestemmelsen av dette. **Hva som er en uforholdsmessig byrde, må vurderes i det enkelte tilfellet** og vil variere fra institusjon til institusjon.
- Begrensningen om «uforholdsmessig byrde» vil likevel **sjelden innebære at institusjonene kan nekte** å tilby utdanningsrettede tilretteleggingstiltak til en student med behov for dette.
- Det er primært når tilrettelegging vil føre til en svekkelse av **de faglige kravene** til utdanningen, at institusjonen kan nekte tilrettelegging.

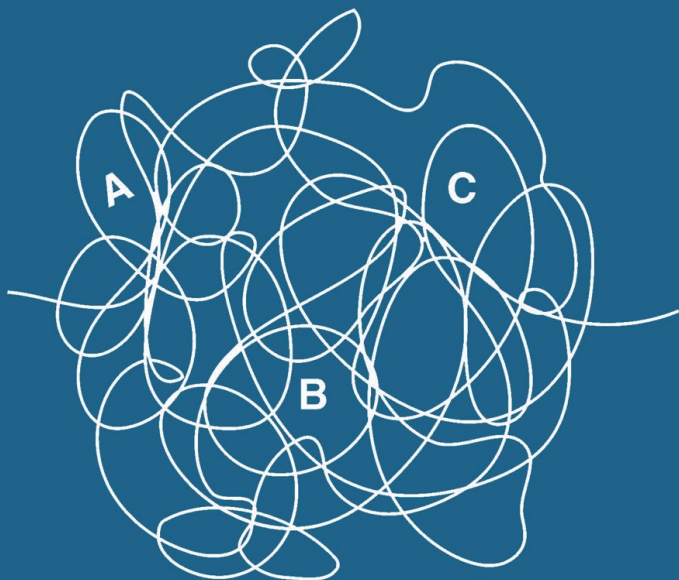

Epilog – case om utsatt eksamensstart

Studenten anker til lagmannsretten, men anken trekkes etter at utdanningsinstitusjonen og studenten blir enige om en løsning:

- **Studenten tar eksamen dagen før de andre studentene.**
- **Studenten får da starte kl. 13:00**
- **Studenten underskriver taushetserklæring**

Dysleksi i fagskolen

– en veileder til individuell tilrettelegging

universell*

Universell – nasjonal pådriverenhet i
høyere utdanning for inkluderende
læringsmiljø – læringsmiljøutvalg –
universell utforming

Studenter med ADHD og Asperger syndrom

En veileder for innsikt, forståelse og kunnskap om tilrettelegging

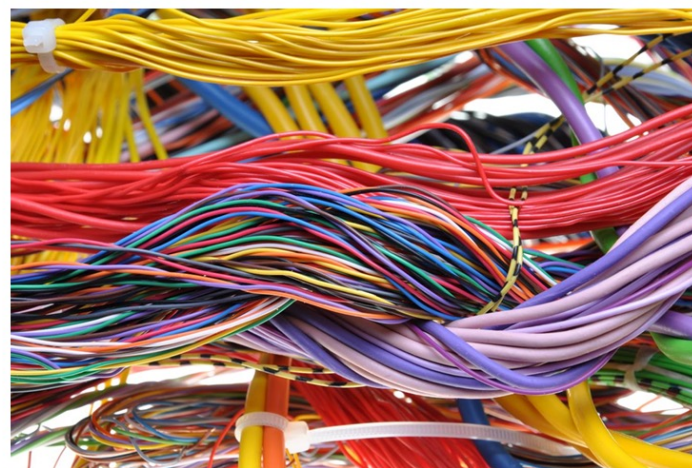

Foto: Schutterstock

Universellrapport 1:2016

universell*

Direktoratet for
høyere utdanning
og kompetanse

**Takk for
oppmerksomheten!**

